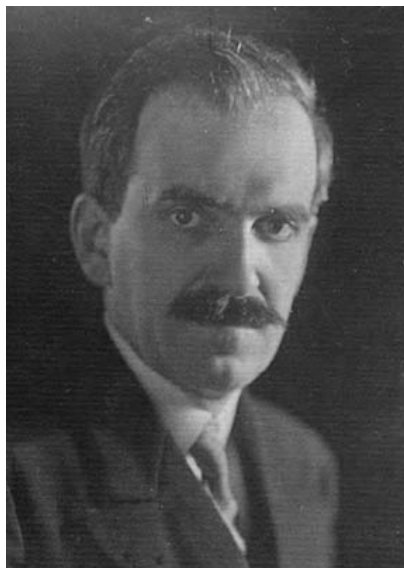

ШУЛЬГІН Олександр Якович (30. 07. 1889, с. Софине Хорольського пов. Полтавської губ., нині Лубенського р-ну Полтавської обл. — 04. 03. 1960, Париж) — громадсько-політичний діяч, дипломат, публіцист. Син Якова та Любові, брат Володимира і Миколи Шульгиних та Надії Іщук-Шульгиної, батько Ростислава Шульгина. Дійсний член НТШ (1948). Закінчив історико-філологічний факультет Петроградського університету (нині Санкт-Петербург, 1915). Один із лідерів «молодої громади» ТУПу в Петрограді, дописувач часописів «Украинская жизнь» и «Русское богатство», з ініціативи Української національної ради був делегатом до Петросовета (лютий—березень 1917). Учасник Всеукраїнського національного конгресу (квітень 1917). Член УПСФ, обраний членом УЦР і Малої Ради. Від липня 1917 — Генеральний секретар між-національних справ; від грудня того ж року — перший керівник зовнішньополітичного відомства України: Генеральний секретар, Міністр закордонних справ УНР (до 29 січня 1918). У період Гетьманату П. Скоропадського — член Міністерства закордонних справ Української Держави, голова політичної комісії української делегації на мирних переговорах з радянською Росією (травень—липень 1918). Очолював посольство у Болгарії (липень 1918 — січень 1919), що видавало двотижневик «Украинско-български преглед». Член делегації УНР на Паризькій мирній конференції (1919—20). Голова української делегації на 1-й асамблеї Ліги націй (1920), постійний представник УНР при цій організації. Посол УНР у Франції (вересень 1920 — серпень 1921), офіційно місія припинила існування 1924 після визнання Францією СРСР. Голова українського

товариства при Лізі націй. Від 1923 викладав всесвітню історію в УВУ; 1924—29 — професор загальної історії Українського вищого педагогічного інституту імені М. Драгоманова (обидва — Прага). 1926—36, 1939—40, 1945—46 — Міністр закордонних справ, 1939—40 — голова уряду Державного Центру УНР в екзилі. Один із ініціаторів і засновників бібліотеки імені С. Петлюри у Парижі (1926) У 1929—39 — голова Головної української еміграційної ради. ОГПУ СРСР завело спеціальну справу на Ш. під кодовою назвою «Дипломат» і ретельно відстежувало його діяльність. 1933—38 виступав проти більшовицького терору в УСРР, примусової праці, голоду в Україні. У відкритому листі до Ф. Нансена, виданому окремою брошурою «La Société des Nations et les Réfugiés Ukrainiens» (1929), домагався визнання української національності для біженців з України. Один із лідерів прометеївського руху — руху поневолених більшовиками народів Росії (1926—40), засновник і голова (1934—37) Комітету дружби народів України, Кавказу і Туркестану. 1938—40 — головний редактор журналу «La revue de Prométhée consacrée aux problèmes nationalitaires de L'Asie Centrale et Septentrionale». Під час німецької окупації Франції був ув'язнений (1940—41). Засновник і голова Українського академічного товариства в Парижі (1946—60). Один із організаторів і віце-президент (1952—60) Міжнародної вільної академії наук у Парижі, що об'єднувала близько 300 вчених з різних країн. Від 1952 — заступник голови НТШ в Європі. Брав активну участь у підготовці «Енциклопедії українознавства», виданні наукових збірників і журналів. У паризькому часописі «Тризуб» (1925—40) опублікував низку статей під криптонімами і псевдонімами А. Я., О. Ш., «Чміль», «Женеvecь». Також вміщував статті французькою мовою в журналі «Prométhée» (1926—38). Його наукова праця «Les Origines de l'esprit national moderne et Jean-Jacques Rousseau» (Genève, 1938) у 1939 Паризькою академією моральних і політичних наук відзначена премією імені Лімантур. 1946—51 — голова, від 1951 — заступник голови добродійної організації Комітету допомоги українським студентам у Франції. Після завершення 2-ї світової війни працював у французькій секції Міжнародної організації біженців, технічним радником із українських питань (1948—52); від 1952 — у французькій установі опіки над біженцями і апатридами. У Києві встановлено меморіальну дошку Ш., у Кропивницькому на честь родини Шульгиних переіменовано вулицю.

Основні праці

Політика (Державне будівництво України і міжнародні

справи): Статті, документи, промови. К., 1918; L'Ukraine, la Russie et les puissances de l'Entente: exposé politique de l'ex-ministre ukrainien des affaires étrangères. Berne, 1918; Les problèmes de l'Ukraine, la question ethnique, la culture nationale, la vie économique, la volonté du peuple. Paris, 1919; Думки й вражіння від подорожі на Україну. 25/VI 1920 // Воля. 1920. Т. 3, ч. 3; Нариси з нової історії Європи: перехід від середніх віків до нових часів: релігійна боротьба в XVI—XVII вв.: розвиток європейських держав: міжнародні відносини в XVIII в. Прага, 1925; Un crime mystérieux. Supplément au Bulletin Officiel du Comité // France-Orient. Section ethnique. France—Ukraine. Decembre 1926 — Janvier 1927; Міжнародна інтелектуальна співпраця та Україна // Тризуб. 1926. № 39; L'Ukraine et le cauchemar rouge. Les massacres en Ukraine. Paris, 1927 (український переклад — «Україна і червоний жах. Погроми в Україні», К., 2001); Російська революція на Україні // Тризуб. 1927. Ч. 16; Конгрес товариств Ліги Націй // Там само. 1928. Ч. 28—29; Петлюра та українська закордонна політика // Зб. пам'яті С. Петлюри (1879—1926). Прага, 1930; Державність чи гайдамащина?: Зб. статей та док. Париж, 1931; Без території. Ідеологія та чин уряду УНР на чужині. Париж, 1934; L'Ukraine contre Moscou: 1917. Paris, 1935 (український переклад — «Олександр Шульгин. Україна проти Москви. 1917 рік», К., 2023); Війна і ми // Тризуб. 1939. Ч. 38—39.

Рекомендована література

1. Стебницький П. Олександр Шульгин. Політика. (Державне будівництво України і міжнародні справи): Статті, документи, промови. К., 1918;
2. Процесс Шварцбарда в Парижском суде. Ленинград, 1928;
3. Сціборський М. До акції О. Шульгина в Женеві // Розбудова нації. 1929. Ч. 5;
4. Комітет по організації допомоги голодним на Україні в Парижі // Тризуб. 1933. Ч. 41;
5. Полонська-Василенко Н. Професор Олександр Якович

Шульгин // Наук. зап. УВУ. 1959. Ч. 3;

6. Її ж. «Закон і воля» (з приводу книжки О. Я. Шульгина «L'histoire et la vie», Paris, 1957) // Віра і культура. Вінніпег, 1959. Ч. 8;
7. Збірник на пошану Олександра Шульгина (1889—1960). Париж; Мюнхен, 1969;
8. Стрельський Г. Олександр Шульгин — учений і політик // Київська старовина. 1994. № 3;
9. Пивовар С. Олександр Шульгин як історик української державності доби Центральної ради // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє: Щоріч. Т., 1999;
10. Михальчук В. Українська Бібліотека ім. Симона Петлюри в Парижі. Заснування, розвиток, діяльність (1926—1998). К., 1999;
11. Стаднюк Т. Діяльність Олександра Яковича Шульгина на чолі української Надзвичайної дипломатичної місії в Парижі в 1921 р. // Міжнародні зв'язки України: наук. пошуки і знахідки: Зб. наук. пр. К., 2000. Вип. 9;
12. Городня Н. Олександр Шульгин (1889—1960) як представник нової генерації української національної еліти першої половини XX століття // Вісн. Київ. ун-ту. Сер. Історія. 2005. Вип. 80—81;
13. J. Bruski. Między prometeizmem a Realpolitik. II Rzeczpospolita wobec Ukrainy Sowietkiej 1921—1926. Kraków, 2010;
14. Якімова А. М. Листування Олександра Шульгина з родиною Шишманових у 1922—1932 роках (за матеріалами Наукового архіву Болгарської академії наук) // Сумський істор.-архів. журн. 2012. № 16—17;
15. Піскун В. Участь уряду УНР в еміграції у прометеївському русі: політичний, територіальний та індивідуальний виміри // Славистична збірка. 2015. Вип. 1;
16. Олександр Шульгин в українському державотворенні та міжнародній політиці: Зб. наук. пр. та док. К., 2016;
17. F. Baumann. Dynasty divided: a family history of Russian and Ukrainian nationalism. Ithaca, 2023.

В. М. Піскун

Бібліографічний опис:

Шульгин Олександр Якович / В. М. Піскун // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2025. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-887207>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України (докладніше).